

„Cracovia to klub żydowski” – głosi popularne w Krakowie hasło. Nieodłącznym elementem słynnej „świętej wojny”, czyli rywalizacji derbowej pomiędzy dwoma największymi krakowskimi klubami - Wisłą a Cracovią - jest antysemicka mowa nienawiści kibiców Wisły pod adresem klubu i kibiców Cracovii. Mieszkając w Krakowie, trudno nie dostrzec wrogości z jaką odnoszą się do siebie fani obu drużyn. Mury osiedlowych bloków zdobią nienawistne grafitti, których bardzo częstym elementem jest Gwiazda Dawida bądź określenia typu „Żydzi” lub „Jude”. Co jakiś czas media donoszą o skandalicznych antysemickich ekscesach na stadionie. Antysemickie zachowania kibiców Wisły nie stanowią w skali kraju wyjątku - są częścią ogólnopolskiego zjawiska określanego terminem „antysemityzm stadionowy”. Wyjątkowe są natomiast praktyki/reakcje fanów Cracovii, którzy – do pewnego stopnia – z zarzucanym im wizerunkiem się identyfikują. Wielu z nich, w kontekście kibicowania klubowi, używa symboli i treści jednoznacznie kojarzonych jako żydowskie. Pierwszy z brzegu przykład to nazwa chuligańskiej bojówki: „Jude Gang”, której symbolem jest Gwiazda Dawida. Bardzo zbliżone postawy fanów piłki nożnej można dostrzec na zachodzie Europy. Dwa najbardziej znane przykłady klubów, które, zarówno przez swoich fanów, jak i fanów drużyn przeciwnych określane są jako żydowskie, to Tottenham Londyn i Ajax Amsterdam.

Głównym celem projektu będzie opis i wyjaśnienie fenomenu, który nazywam „żydowską tożsamością” kibiców. Wyraźnie odróżniam zjawisko, które ma miejsce w środowisku kibiców piłkarskich od rzeczywistej żydowskiej tożsamości wynikającej z przynależności do narodu bądź wspólnoty religijnej. Projekt będzie miał charakter studium porównawczego. Przedmiotem porównań będą motywacje, którymi kierują się kibice celebrycy żydowską tożsamość swoich klubów, sposoby jej prezentowania, stosunek kibiców do „realnych” Żydów, jak i antyżydowskie treści ze strony fanów drużyn przeciwnych. Porównane zostaną również społeczno-historyczne źródła fenomenu (ze szczególnym uwzględnieniem historii analizowanych klubów), kontekst historyczny odnoszący się do relacji na linii narodowa większość – żydowska mniejszość Londynu, Amsterdamu i Krakowa jak i dzisiejszy obraz owych relacji.

W ramach projektu, zamierzam przeprowadzić socjologiczne i antropologiczne badania terenowe w trzech miastach: Krakowie, Amsterdamie i Londynie. W badaniach opierać się będę na metodach jakościowych. Najistotniejszym celem projektu badawczego będzie przeprowadzanie indywidualnych wywiadów pogłębionych z kibicami porównywanych drużyn. Pozwoli to spojrzeć na zjawisko z perspektywy aktorów społecznych - odpowiedzieć na pytanie o ich motywacje, jak również zastanowić się na jakich wizerunkach i stereotypach „Żyda” opiera się owa specyficzna tożsamość. Czy jest to wizerunek pozytywny, czy może wręcz przeciwnie – naładowany pejoratywnymi znaczeniami? Kontekst podejmowanych przez kibiców działań zostanie przeanalizowany na podstawie obserwacji uczestniczącej podczas meczów oraz obserwacji i dokumentowania (za pomocą fotografii) przestrzeni miejskiej pod kątem występowania grafitti zawierających zarówno antyżydowskie jak i „prożydowskie” treści. Ważnym elementem badań będzie także analiza materiałów zastanych – raportów na temat rozprzestrzenienia antysemickich zachowań kibiców, artykułów prasowych, czy forów kibicowskich.

Projekt rozwija wątek „żydowskiej tożsamości” kibiców, który pojawił się w moich badaniach prowadzonych podczas przygotowywania pracy magisterskiej o antysemityzmie stadionowym. Powodem podjęcia i kontynuowania tej tematyki jest przede wszystkim moje zainteresowanie piłką nożną i relacjami polsko-żydowskimi. Ciekami mnie zwłaszcza społeczny wymiar kibicowania – to jakie treści i dlaczego przenikają do piłki nożnej i stają się częścią stadionowego spektaklu. O zachowaniach kibiców mówi się często „rytualne”. Rytualny nie znaczy jednak powierzchowny, lecz niewymagający świadomej wiary, niepoddawany weryfikacji (Tokarska-Bakir, 2008). Wychodzę z założenia że stadion jest jedynie katalizatorem pewnych treści i mimo że w przerysowanej formie, to jednak ukazuje rzeczywiste społeczne nastroje i uwypukla antagonizmy, odsłaniając to co poza nawiasem kultury oficjalnej (Czubaj, Drozda, Myszkorowski 2012). W tym kontekście poprzez wgląd w świat piłki nożnej, można z ciekawej perspektywy zgłębić problem antysemityzmu jako takiego. Ważnym powodem podjęcia tego zagadnienia jest także stosunkowo nieduże zainteresowanie problemem ze strony badaczy nauk społecznych. Zauważalne jest to przede wszystkim w polskim kontekście, gdzie nie prowadzono jeszcze w tym obszarze żadnych poważnych badań. Interesuje mnie to zwłaszcza jako mieszkankę Krakowa, gdzie biskość i widoczność problemu wyraźnie kontrastuje z jego społecznym lekceważeniem.